

*Дејан М. Јовановић**

ПОЛИТИЧКА МИСАО О НАСИЉУ И ДРЖАВИ У КЛАСИЧНОМ СОЦИЈАЛИЗМУ

Сажетак

Предмет рада се односи на феномене насиља и државе и њихово одређивање у оквиру класичне социјалистичке мисли. Циљ рада је конструкција модела кроз који се огледа комплементарност феномена насиља и државе, а на основу којег се касније апстрахује мисао о насиљу и држави код сваког појединачног мислиоца. Закључци се односе на тезу о значајном ослањању свих револуционарних социјалиста на темељни однос насиља и државе који је комплементаран. Сматрамо да се кроз проучавање поменутог модела уроњеног у мисао различитих социјалиста (марксизам, анархизам и синдикализам) може доћи до научних објашњења и лакшег разумевања социјалистичке идеолошке логике.

Кључне речи: социјализам, држава, насиље, револуција, анархизам

1. Насиље и држава

Пре свега је битно истаћи како промишљања о држави и насиљу постоје од како и прва филозофска, политичка и друштвена промишљања. Желимо да покажемо како насиље и држава нису предмет истраживања арбитарном одлуком аутора, већ да се намећу као кључни феномени у историји

* Истраживач-сарадник, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду.

политичке мисли. Дакле, потребно нам је да, одмах на почетку, укажемо на природну повезаност ова два феномена. Потребно је да успоставимо неку врсту теоријског модела који ће нам показати ова два феномена као комплементарна. На основу тог модела ћемо касније моћи да апстрахујемо тај део политичке мисли оних социјалистичких мислилаца који су предмет овог рада.

Метатеоријски поглед на феномене насиља и државе неће бити предмет истраживања у овом раду, али га се свакако морамо дотаћи. Наиме, имајући у виду аксиоматски став да је држава заправо заснована на монопољу силе и на легитимном раду те силе – насиља, одмах на почетку можемо да видимо незаобилазну везу ова два појма. Уколико би се подсетили да је држава настала, између осталог, како ћемо касније у раду видети, да би зауставила насиље које је владало у природном стању, видели бисмо да ту постоји нека противуречност. Идеју за овакво посматрање односа насиља и државе, пре свега кроз призму односа предржавног, херојског доба са једне стране и периода од настанка државе са друге стране, добили смо кроз читање разматрања Драгана Симеуновића о Хегеловим доприносима политичкој теорији.¹

Идеалистичком дијалектиком гледано могли бисмо то да прикажемо на следећи начин: теза у форми насиља у природном стању, наилази на своју противуречност у држави која треба да га заустави, или бар заузда. У трећем дијалектичком кораку долази до синтезе и превазилажења противуречности у форми настајања државне силе и државног насиља. Ако тако посматрамо, онда можемо рећи да држава у исто време и зауставља насиље, али га и рађа у потпуно новом и контролисаном облику. То је једносмерно усмерено насиље зауздано и употребљено у сврхе “државног разлога”. Многе теорије су настале из промишљања ова два феномена, за које сматрамо да имају посебно место у политичкој науци. Међутим, како бисмо дошли до приказа различитих теоријских погледа на те феномене, сматрамо да је неопходно представити појмовно одређење истих. Иако је сваком политикологу јасно о којим феноменима се ради, за потребе овог рада верујемо да је неко опште и најшире виђење потребно уврстити у

1 Драган Симеуновић, „Хегелов допринос политичкој теорији у делу ‘Естетика’“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2008, стр. 125-146.

овај приказ. Сматрамо да репрезентативна мишљења аутора Драгана Симеуновића и Радомира Лукића о насиљу и држави могу да нам помогну у одговарању на потребе овог дела рада.

Шта је то насиље и како га научно објаснити? Драган Симеуновић у својој студији о насиљу наводи Петровића Г. када каже да “моћ као надмоћ у клици садржи насиље”,² јер је извођење насиља заправо манифестација моћи. Мада се исто тако, може закључити и да насиље може бити манифестација немоћи. Насиље, слично томе, може бити знак опадања или нестајања ауторитета. Дакле, однос моћи, силе и насиља је близак јер се за силу каже да је “средство остварења и одржања моћи” док је насиље “начин исказивања и спровођења моћи када субјекат свој утицај посредује силом у комуникацији са објектом моћи.”³ Као што можемо да видимо, сила, насиље и држава су појмови који су међусобно условљени и повезани на посебан начин. Симеуновић то објашњава када каже “сила је средство владавине, а насиље је начин или метод владавине којим владајући остварује свој утицај на усмеравање кретања у друштвеној заједници или у некој области друштвеног живота.”⁴ Да бисмо што прецизније одредили значење појма насиља потребно је одредити га у односу на сличне појмове којима се често, грешком, даје исто значење. Најчешће се поистовећују или се не прави јасна разлика у значењу појмова силе и насиља. Сила, са једне стране је статична категорија, она делује и када се не употребљава. Сила је претпоставка и постојање могућности насиља.⁵ Са друге стране “насиље као деловање увек подразумева акцију и динамику”⁶.

Дакле, можемо рећи да је “насиље људска делатност, а сила је средство, оно није проста употреба силе, већ њен рад”.⁷ Мислимо да ће много помоћи додатном расветљавању овог појма ако наведемо и то да “друштвено насиље никада

2 Петровић Г., *Филозофија и револуција*, Загреб, 1983, стр. 103, у: Симеуновић Драган, *Политичко насиље*, Радничка штампа, Београд, 1989. стр. 7.

3 Исто.

4 Исто, стр. 11.

5 Исто, стр. 14.

6 Исто.

7 Симеуновић Драган, *Политичко насиље*, Радничка штампа, Београд, 1989. стр. 21.

није, и није ни могло бити, социјално-онтолошка датост већ облик људске активности који настаје у комуникацији социјалних актера у којој они директно или индиректно користе силу.”⁸ Ми се слажемо са тезом да насиље није иманентно друштву и човеку, али да настаје његовом свесном одлуком, из надмоћи или пак немоћи. Међутим, за потребе овог рада није довољно одредити само појам насиља, већ и политичког насиља. По Симеуновићу политичко насиље представља друштвеним сукобима изазван или изнуђен облик политичког деловања.⁹ То значи да политичко насиље није природан облик деловања, већ друштвеним сукобима условљен начин политичке активности. То наравно не значи да су сви друштвени процеси праћени насиљем, а исто тако ни да су сви облици насиља нужно у служби политике и политичких циљева. Када је у питању однос државе и политичког насиља треба имати у виду да “као што политичку власт не треба идентификовати са појмом државне власти пошто је она само основни вид политичке власти, тако ни политичко насиље не треба идентификовати са појмом државног насиља...”¹⁰. То значи да иако држава располаже са највећим капацитетом политичког насиља на некој територији и над неким становништвом, то не значи да располаже са укупним потенцијалима политичког насиља тог друштва. Из тога произилази, да и сваки појединац може бити актер политичког насиља потпуно независно од државе, а у оквиру те исте државе. Дакле, за постојање политичког насиља је потребно да постоји спровођење политичких циљева насилним путем, тј. да актер свесно врши насиље као средство у функцији политике. Ако се вратимо на одређење извора политичког насиља, имајући у виду речено, да деловање у форми политичког насиља јесте пре свега друштвено условљено можемо рећи и тиме закључити да се “основни подстицаји за политичко насиље налазе, пре свега, у ситуационој основни друштвеног живота, а не у људској природи, односно генима, јер су, уствари, социјални, економски и други услови друштва ти који зако-

8 Исто, стр. 22.

9 Исто, стр. 28.

10 Симеуновић Драган, *Политичко насиље*, Радничка штампа, Београд, 1989. стр. 33.

номерно рађају политичко насиље.”¹¹ Иако човек има могућност насилног понашања по својој природи, та могућност се развија и остварује, а потом и у многоне усмерава, у условима различитих друштвених околности. Такође, сада нам је лако да као узрок сваког политичког насиља одредимо сукоб друштвених интереса. Симеуновић у том смислу наглашава да “супротност интереса различитих друштвених група је и најчешћи узрок политичког насиља.”¹² Коначна дефиниција политичког насиља, које ћемо се држати у овом раду, је како Симеуновић пише: “Директна или индиректна, латентна примена силе у сфери политике и политичког, односно као директна или индиректна, латентна примена силе над свешћу, телом, животом, вољом или материјалним добрима стварног или потенцијалног, односно претпостављеног политичког противника.”¹³

Појам државе подразумева организовану политичку творевину која се састоји из три основна елемента: територија, становништва на тој територији и суверене власти која делује на тој територији. Радомир Лукић међутим, полазећи од ове поставке, фокус свог посматрања државе ставља у оквире примене силе, тј. легитимног политичког насиља од стране државних институција. Наравно он не своди државу само на ту појаву па каже да се “држава појављује као нешто што врши насиље над нама, као организовано насиље. С друге стране, исто тако знамо да држава врши читав низ послова који немају непосредне везе са насиљем.”¹⁴ Иако постоји низ других друштвених организација и институција које, попут државе, врше неке услуге и послове, попут синдиката, приватне болнице, приватне школе, итд, “оно што државу разликује и на први поглед од таквих организација јесте карактер насиља који она има”.¹⁵ По Лукићу, иако се улога државе не своди на насиље, њена *differentio specifica* је управо то. Ту

11 Симеуновић Драган, *Политичко насиље*, Радничка штампа, Београд, 1989. стр. 65.

12 Исто, стр. 68.

13 Симеуновић Драган, *Увод у политичку теорију*, Институт за политичке студије, Београд 2009, стр. 102

14 Лукић Радомир, *Теорија државе и права*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, стр. 177.

15 Исто.

се намеће следеће питање: по чему се држава разликује од осталих организација и институција заснованих на сили? Те организације могу бити ширег и ужег обима по критеријуму броја чланова, већег или нижег степена организованости, могу вршити различите функције и располагати различитим облицима примене политичког насиља. Међутим, како примећује Лукић, “запазићемо да је државна организација за насиље јача од осталих. Њој се не може супротставити. Она је најјача.”¹⁶ Из ових посматрања и изведених закључака, Лукић закључује да је држава у најопштијем смислу “организација за насиље, која обухвата веома велики број људи, “органа”, који су сви међусобно повезани и заштићени оружаном силом којом располажу и која је највећа у датом друштву.”¹⁷ Оно што нам може бити од користи је и Лукићево виђење тзв. “два елемента” државе. Први и видљиви елемент је управо овај који смо приказали – насиље. Међутим, он сматра да описивањем првог елемента није објашњена и суштина државе. Да би се проникло у суштину државе, по њему, је потребно објаснити и тај други елемент. Међутим, како наводи, ту постоје две основне, теоријске струје које се споре у објашњавању тога чему служи државно насиље. Прву групу чине тзв. “солидаристичке теорије” “које другим, основним елементом државе сматрају то што она остварује општедруштвене интересе, општу вољу, опште добро, општи напредак итд.”¹⁸ Другим речима, теоретичари те струје сматрају да друштво треба да врши неке функције и заједничке послове на јединствен начин. Вршење тих функција представља општи интерес, општу вољу. Спровођење опште воље спроводи држава на основу непосредног или посредног пристанка свих на такво спровођење. Да би та државна функција била ефикасна она располаже монополом на насиље како би могла да спроводи своје одлуке. “Насиље, дакле, као спољни елемент државе, не служи ничем другом до остварењу основног задатка државе који представља њен суштински елемент – општедруштвено добро.”¹⁹ Друга теоријска струја се осла-

16 Лукић Радомир, *Теорија државе и права*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, стр. 177.

17 Исто, стр. 178.

18 Исто, стр. 179.

19 Исто, стр. 180.

ња на историјски материјализам. Како Лукић наводи свака друштвена класа има своје партикуларне интересе, те онда није могуће да постоји један општи друштвени интерес. Шта више, ти партикуларни класни интереси су супротстављени један другом. Из те иманентне сукобљености се рађа класни сукоб у којем свака класа, по Лукићу, жели да наметне свој интересни систем свима другима. Најбољи начин да то учини јесте да освоји државну власт и да их путем државног насиља наметне. Лукић тврди, да то заправо објашњава државно насиље као нужност класног друштва. У том смислу он тврди да је “држава организација владајуће класе за заштиту класних интереса путем концентрисаног физичког насиља.”²⁰ Као што из приложеног можемо да приметимо, Лукић припада другој групи теоријских погледа на државу.

За потребе овог рада, сматрамо да је приказана веза државе и насиља од кључне важности. Већ споменута дијалектичка тријада се може објаснити тако да синтеза настаје услед неке врсте друштвеног договора или уговора који рађа државу и подржављује насиље. Због тога је важно и да споменемо дефиницију појма државе, како Симеуновић пише, “са правног становишта, које је увелико ослоњено на античко филозофско становиште (Епикур) о настанку државе путем уговора који су између себе направили слободни људи, централно упориште стварања државе је управо тај уговор који је правна категорија.”²¹ Наравно, он нам скреће пажњу да је тај уговор подразумевајућ и предпостављен и тако настао међу људима како би отклонио проблеме и омогућио благостање. Са становишта политичких наука, Симеуновић наводи Љубомира Тадића, и појам државе додатно објашњава ставом да је држава “модерна форма власти човека над човеком”.²² Слободни смо да закључимо да је евидентно да се та власт заснива на монополу државне силе, која је пак настала подразумевајућим друштвеним уговором, а који је окончао природно стање.

20 Лукић Радомир, *Теорија државе и права*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, стр. 182.

21 Симеуновић Драган, *Увод у политичку теорију*, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 72.

22 Исто.

2. Поглед из угла социјализма

Европски социјализам као идеологија која је умногоме обележила 19. век је методолошки, епистемолошки и хеуристички настала из филозофских концепата које је утемељио Хегел. На Хегелову дијалектику се директно наставља Марксова материјалистичка дијалектика, која је заправо и основ марксизму као идеологији.

Иако не први мислиоци социјализма, а оно први одмах после људи попут Сен Симона и Фуријеа, Маркс и Енгелс су утемељивачи класичног марксизма и социјалистичке политичке мисли уопште, те покретачи европског радничког покрета. У односу на доктрину коју су они створили, развија се број различитих струја и партикуларних идеологија које су биле у различитом теоријском односу са референтном идејом марксизма. За потребе овог рада, нужно нам је да прикажемо основне постулате тих мислилаца.

2.1. Марксизам

Маркс и Енгелс суштину својих ставова о насиљу и држави објављују у свом “Комунистичком манифесту”. Тамо пише да државом влада једна класа и да на тај начин уређује целокупно друштво према сопственим потребама.

Порекло државе по Енгелсу “није отјеловљење моралне идеје, слика и отјеловљење разума, како тврди Хегел.”²³ Она је заправо производ друштва, настао како би се ублажавао класни конфликт. “Та сила која је произашла из друштва, али која се ставља изнад њега и све се више отуђује од њега, јест држава.”²⁴ “Како је држава настала из потребе да се обуздају класне супротности, а како је истодобно настала усред сукоба класа, то је она по правилу држава најмоћније, економски владајуће класе, која помоћу ње постаје и политички владајућа класа, те тако стјече нова средства за угњетавање и експлоатацију потлачене класе.”²⁵ Тако је античка држава била робовласничка, као што је феудална др-

23 Маркс Карл и Енгелс Фридрих, *О историјском материјализму*, Школска књига, Загреб, 1975, стр. 128.

24 Исто, стр. 129.

25 Исто, стр. 130.

жава била окренута коришћењу зависних кметова од стране племства, како би модерна држава била оквир у којем капитал експлоатише најамне раднике – пролетеријат.²⁶ Имајући то у виду, потребно је да се пролетери као обесправљена и експлоатисана класа организују и спроведу комунистичку револуцију у којој ће те неправедне односе изменити. Пролетери “немају ништа својега штитити, него на против имају разрушити сва досадања средства за осигурање приватнога обогаћивања и приватнога осигурања.”²⁷ Пролетеријат је већински део друштва и по први пут у историји, већински део друштва треба да обезбеди бољитак за већину. Он тај подухват не може да изведе уколико се у процесу сви виши слојеви друштва који контролишу државу “не разлете у зрак.”²⁸ Дакле, циљ је промена друштва и државе, а средство је револуционарни рат. Тај рат ће се водити између пролетеријата и буржоазије, превасходно у свакој држави појединачно, где тај тихи сукоб већ постоји. Тада “тај се рат претвара у јавну револуцију када насилним обарањем буржоазије пролетаријат долази до власти.”²⁹ По њима су прави заступници радништва и пролетеријата, а самим тим и марксизма, заправо комунисти. Као класно најсвеснији део радничког покрета издвајају се од осталих странака и фракција радничког покрета управо по томе. Комунисти увек заступају интересе свих радника без изузетка. “Најближи циљ којем теже комунисте не разликује се од циља осталих радничких странака: организација радничке класе, уништење буржоаског господарства, освојење политичке власти пролетеријату.”³⁰ Пролетери треба да преотму производна средства буржоазији и то би “у почетку било могуће само деспотским поступком према данашњем праву власништва и буржоаским увјетима производње.”³¹ Маркс и Енгелс се залажу за јавно деловање покрета, и то да се под јавном паролом каже да “се њихови

26 Исто.

27 Маркс Карл и Енгелс Фридрих, *Комунистички манифест*, Будућност, Будимпешта, 1904, стр. 13.

28 Исто.

29 Маркс Карл и Енгелс Фридрих, *Комунистички манифест*, Будућност, Будимпешта, 1904, стр. 13.

30 Исто, стр. 14.

31 Исто, стр. 19.

циљеви могу постићи само насилним обарањем цијелог данашњег реда.”³² Држава је инструмент над којим се контрола успоставља успешном насилном револуцијом. Тај инструмент омогућава контролу на средствима производње у пре-стројавање целокупног друштва. Пролетеријат укида класе тиме што остаје једина класа. Таква држава постепено треба да одведе то друштво у комунизам када ће и саму себе превазићи у следећем дијалектичком кораку. Као што може да се примети из овог кратког приказа, потврђују се опште познати ставови да се у марксизму централне идеје тичу насиља и државе. Другим речима, насиља као средства у решавању класних и друштвених проблема, а државе као инструмента који на одређен начин треба да мења друштво.

2.2. Бланкизам

Огист Бланки је француски револуционар и мислилац социјалистичке мисли познат као утемељивач правца у оквиру социјализма – *бланкизма*. Потребно је подвући да је Бланки као социјалиста против постојања јасног политичког програма и доктрина. Тврди да програми и доктрине могу да се изјалове уколико народ заборави “једино и практично сигурно средство – силу.”³³ Сила као средство револуције која за циљ има “уништење запрека”³⁴ оличених у “црној војсци” реакције и у организованом капиталу. Када се те главне препреке униште пут ће бити отворен стварању новог друштва. Он се залаже за изненадне преврате и успешне исходе “револуционарног насиља”.³⁵ Имајући у виду да је и сам учествовао у борбама поручује да због репресије рад револуционарних група мора бити тајан. Заправо стварање “језгра завереника, чврсто уједињених и дисциплинираних, главни је фактор успјеха.”³⁶ Бланки разрађује концепцију “*бланкистичке партије*, странке која се ствара из тајних друштава, а којој је програм обарање бужоазије насилном експропри-

32 Исто, стр. 27.

33 Бланки Огист, *Критика друштва и остали радови*, Школска књига, Загреб, 1979, стр. 6.

34 Исто, стр. 85.

35 Бланки Огист, *Критика друштва и остали радови*, Школска књига, Загреб, 1979, стр. 12.

36 Исто, стр. 14.

јацијом.”³⁷ Оно што је такође битно напоменути за потребе нашег рада јесте Марксово високо мишљење које је имао о Бланкију. Ретке су похвале попут ове: “Чврсто вас увјеравам да нитко више од мене самога не може бити заинтересиранији за судбину човјека којег сам увијек сматрао главом и срцем пролетерске партије у Француској.”³⁸ Закључујемо разматрање Бланкијеве мисли напоменом да он није сматрао да ће револуција аутоматски увести друштво у комунизам. Напротив, он период после револуције види као процес па каже да се “комунистички поредак не може импровизирати, јер ће он бити резултат просвјештавања, а оно се не може импровизирати.”³⁹ Он сматра да неизбежни део процесе стварања комунистичког друштва јесте просвета. “Између образовања и комунизма постоји тако чврста веза да једно не може без другог начинити ни корак напријед ни назад.”⁴⁰

2.3. Анархизам

Сергеј Генадијевич Нечајев је руски револуционар и анархиста. Нечајев сматра да револуционари морају да се организују и да делују и пре него што отпочне коначни обрачун у виду свеобухватне револуције. Терористичке акције су средство којим се скреће пажња умерених истомишљеника да се придруже “обнављању руског живота путем преврата.”⁴¹ Наравно, циљ таквог деловања је “народна, сељачка револуција.”⁴² Противи се доктринарним социјалистима за које каже да су поборници “папиранатих револуција”, а залаже се за акцију “која свим средствима и увек непоколебљиво тежи истом циљу неумољивог уништавања.”⁴³ Револуционарне организације треба таквим својим активностима да раскрче пут општем народном устанку. Нечајев као препреке види и наводи: људе који заузимају високе друштвене положаје, људе који имају велику економску моћ, интелектуалце који су наклоњени претходнима. Њима предвиђа ликвидацију, кон-

37 Исто.

38 Бланки Огист, *Критика друштва и остали радови*, Школска књига, Загреб, 1979, стр. 19.

39 Исто, стр. 78.

40 Исто, стр. 75.

41 Перовић Латинка, *Планирана револуција*, БИГЗ, 1988, стр. 171.

42 Исто, стр. 172.

43 Исто, стр. 173.

фискацију и ућуткивање а самом врху државе “истребљење цара и читаве породице, свих његови чланова и чељади...”²⁴⁴ Такве и сличне припремне методе завереничких група треба да припреме и створе услове за “блиски општенародни устанак против етатизма и класног друштва.”²⁴⁵ Нечајев одступа од класичног западног типа социјалистичког покрета када каже да револуција не сме да има обзира према било каквом остатку претходног облика друштва и политичке заједнице. Он у својој политичкој мисли и пракси значајно одудара од класичног марксизма када каже да права револуција, она која је спасоносна за народ, је таква уколико “у корену уништава сваку државност и из корена истребљује све државне традиције, институције и класе у Русији.”²⁴⁶ Нечајев живо описује опште незнађе милиона људи у Русији свога доба, у којем су сви лишени најнеопходнијег у најгорем сиромаштву. За такво стање човечанства које је неприродно, Нечајев криви следеће четири друштвене форме: *Капитал*, *Држава*, *Породица*, *Религија*. Потребно је навести да он поред буржуја, чиновника и осталих класних, међу непријатеље сврстава и ткзв. “доктринарне социјалисте”²⁴⁷, тј. социјалисте парламентарне и програмске оријентације, који нису за насилну акцију. Због тога што прави револуционари јесу заправо окружени непријатељима, Нечајев каже да им преостаје “само један пут – пут тајни.”²⁴⁸ Поред обичног народа, нечајевци могу да се уједине само “са дивљим светом разбојника, тим истинским и јединим револуционаром у Русији.”²⁴⁹

Михаил Бакуњин је чувени руски анархиста 19. века. На почетку, можда најбоље руску анархистичку идеју описује Достојевски у свом писму Соњи Ивановној у којем описује своје утиске са једног конгреса анархиста на којем је и Бакуњин говорио: “Почели су од тога да, ради достизања мира на земљи, треба уништити хришћанску веру. Уништити велике државе и направити мале; уништити све капитале, да би све било заједничко, и по наређењу – тако и остало. И главно је –

44 Перовић Латинка, *Планирана револуција*, БИГЗ, 1988, стр. 174.

45 Исто, стр. 175.

46 Исто, стр. 181.

47 Перовић Латинка, *Планирана револуција*, БИГЗ, 1988, стр. 200.

48 Исто.

49 Исто, стр. 181.

огањ и мач, а после тога, кад све буде уништено, онда ће по њиховом мишљењу, завладати мир.”⁵⁰ Бакуњин тврди да су државе по својој суштини међусобно оштро супротстављене, али све имају заједничку основу и циљ постојања. Циљ постојања државе, по Бакуњину, је “потчињавање народних маса”⁵¹ Као пример државности, државе и реакције он види немачку државу у којој је цело друштво подређено држави и ради у интересу државе. Он иде даље, па каже да докле год Немачка буде била држава, да ће она “по неопходности бити првостепена и главна представница и непрестани извор свих могућих деспотизама у Европи.”⁵² По, Бакуњину, деспотска је природа државе иманентна свакој која се ослања на војну силу како би се одржала. После пруско-француског рата 1871. Немачка је та која постаје најснажнија и централна држава у Европи, са најјачом копненом војском. Међутим не чини је то “средиштем праве реакције”, већ “државни разум” којим се руководи Бизмарк. У суштини за Бакуњина постоје два пола друштвено-политичке стварности, један државни и други народни. Ти полови су оштро супротстављени. У својој основи они су класно формирани. У том смислу он каже да “између та два свијета, међу физичким радницима и образованим друштвом, које себи спаја, како је познато, све врлине, љепоте и доброте – помирење је заиста немогуће.”⁵³ Сходно томе, он види једини начин да се тај сукоб превазиђе а то је рат буржоазије и радничке масе. “Рат на живот и смрт! И не само у Француској, већ у цијелој Европи. Тај рат се може ријешити само одлучном побједом једне од двију страна, одлучним свргавањем друге.”⁵⁴ Циљ тог отвореног рата као вида насилног обрачуна класа за циљ има “тријумф социјалне револуције и рушење свега што се назива држава.”⁵⁵ Да проблем није само у немачкој држави него у самом концепту државности најбоље ћемо приказати следећим цитатом: “Дакле, задовољавање народних жеља и народних потреба од стране имућних и оних који владају – свакако је немогуће.

50 Бакуњин Михаил, *Државност и анархија*, ЦИД, Подгорица, 2010, стр. 8.

51 Исто, стр. 51.

52 Исто, стр. 57.

53 Исто, стр. 68.

54 Исто, стр. 69.

55 Бакуњин Михаил, *Државност и анархија*, ЦИД, Подгорица, 2010, стр. 69.

Због тога остаје једино средство – државно насиље, тј. држава, јер држава заправо и значи насиље, владавина путем насиља...”⁵⁶ У том смислу, Бакуњин суштински одступа од Маркса јер наводи да чак ни најдемократскија, република, па ни Марксова народна држава неће ослободити људе, јер држава “у суштини представља владавину масама одозго до дна, посредством интелектуалне мањине.”⁵⁷ Решење свих проблема види у револуционарном насиљу и “страственог рушења, рушења које спасава и које је плодотворно, будући да из њега и само путем њега ничу и рађају се нови свјетови.”⁵⁸

2.4. Синдикализам

Жорж Сорел је истакнути француски мислилац социјалистичке мисли, прецизније један од класика синдикализма. Правац социјалистичке идеологије који се јавља у 19. веку као реакција на реформисани социјализам, тј. на *парламентарни социјализам*. Разочаран социјалистима у Француској који друштвене реформе желе да спроведу кроз учествовање у демократским процесима, он позива на изворне начине обрачунавања са капитализмом. Љут што буржоазија финансира шефове таквих социјалистичких странака он каже да “радници немају новаца, али имају на располагању знатно ефикасније средство за акцију, којим се уназад неколико година и служе: могу задавати страх.”⁵⁹ Сорел се бескомпромисно залаже за револуцију која ће се догодити по угледу на “велику наполеоновску битку”⁶⁰ у смислу да победник потпуно уништава побеђене. Почетак те битке ће покренути штрајкачи, тј. синдикат. Путем низа штрајкова треба да се дође до “катастрофичке револуције”⁶¹ Дакле, циљ револуције је уништење целе класе буржоазије и затирање капитализма. Ту није краљ циљевима револуције по Сорелу. Он се залаже и за уништење државе када каже да “синдикалисти не мисле реформирати државу као што су то мислили људи

56 Бакуњин Михаил, *Државност и анархија*, ЦИД, Подгорица, 2010, стр. 72.

57 Исто.

58 Исто, стр. 77.

59 Сорел Жорж, *Револуција и насиље*, Глобус, Загреб, 1980, стр. 42.

60 Исто, стр. 44.

61 Сорел Жорж, *Револуција и насиље*, Глобус, Загреб, 1980, стр. 44.

18. столећа. Они би је хтјели уништити јер желе остварити Марксову мисао: социјалистичка револуција не жели постићи замјена владајуће мањине неком другом мањином.”⁶² Овде можемо да приметимо основне елементе анархо-синдикалистичке идеје. непријатељ пролетеријата није само капиталистичка класа, већ и сама држава, док је субјекат синдикат, а средство револуције штрајк и насиље. У прилог томе он предлаже како треба “пребити све говорнике демократије и представнике владе, како нитко не би гајио илузије у вези са природом насиља.”⁶³ Сорел позива на враћање изворним марксистичким идејама код француских социјалиста. Ако би хтео да афирмише изворне идеје револуције он мора да се пре свега сукоби са социјалистима реформистима које види као непријатеље револуције и отпаднике марксизма. Наиме, социјалистички парламентаризам се јавио после класичног марксизма, а као реакција на њега јавља се “нова школа” како је Сорел назива – синдикализам. Он им замера што под контролом држе радничку класу, што као коначан резултата има опстајање буржоаске класе на власти. Сорел признаје да се парламентарни социјалисти нису у потпуности одрекли насиља, али тврди да су то учинили јер им одговара “одређена узнемиреност, но да она мора бити ограничена, а политичари је морају контролирати.”⁶⁴ Имајући то у виду Сорел упозорава да “револуционарни синдикализам не смије бити под утјецајем социјалиста названих револуционарима из парламента.”⁶⁵ Сорел заправо заговара став да је парламентарни социјализам анти-марксистички преображај социјализма. Заступнике тог преображаја назива “произвођачима друштвеног мира”.⁶⁶ Као основни фактор марксизма он види пролетерско насиље и због тога сматра непријатељима оне социјалисте који му то одузимају. У том смислу он каже да добро спровођење пролетерског насиља има да води “укидању парламентарног социјализма.”⁶⁷ Оно што је важно за потребе овог рада, јесте напоменути блискост коју Сорел

62 Исто, стр. 79.

63 Исто, стр. 56.

64 Исто, стр. 47.

65 Сорел Жорж, *Револуција и насиље*, Глобус, Загреб, 1980, стр. 51.

66 Исто, стр. 52.

67 Сорел Жорж, *Револуција и насиље*, Глобус, Загреб, 1980, стр. 57.

примећује између бланкиста и синдикалиста. Он наине, поштује и похвално говори о француској бланкистичкој школи социјализма, па тако за њих каже да представљају “чисту традицију револуционарне силе.”⁶⁸ Изузетно цени спремност бланкиста да применом насиља остваре своје циљеве, без страха да се “сукобе са ватром.”⁶⁹

Приказ социјализма 19. века који је овде постављен није свеобухватан, већ је прилагођен потребама нашег предмета истраживања. Дакле, не тврдимо да неки други мислиоци нису подједнако допринели у формирању социјалистичке мисли, али сматрамо да је овај приказ адекватан као референтна основа за јасније одређивање политичке мисли о насиљу и држави.

Литература:

- Бланки Огист, *Критика друштва и остали радови*, Школска књига, Загреб, 1979.
- Бакуњин Михаил, *Државност и анархија*, ЦИД, Подгорица, 2010.
- Лукић Радомир, *Теорија државе и права*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Маркс Карл и Енгелс Фридрих, *О историјском материјализму*, Школска књига, Загреб, 1975.
- Маркс Карл и Енгелс Фридрих, *Комунистички манифест*, Будућност, Будимпешта, 1904.
- Перовић Латинка, *Планирана револуција*, БИГЗ, 1988.
- Симеуновић Драган, „Хегелов допринос политичкој теорији у делу “Естетика”“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2008.
- Симеуновић Драган, *Политичко насиље*, Радничка штампа, Београд, 1989,
- Симеуновић Драган, *Увод у политичку теорију*, Институт за политичке студије, Београд 2009.
- Сорел Жорж, *Револуција и насиље*, Глобус, Загреб, 1980.

68 Исто, стр. 274.

69 Исто.

Dejan M. Jovanovic

*THE POLITICAL THOUGHT ABOUT
VIOLENCE AND STATE
IN CLASSIC SOCIALISM*

Resume

Main aim of this paper is to show that there is an dialectic link between the phenomenon of state and the phenomenon of violence, before all in a political sphere. In order to prove that, the author made a model by witch he is able to prove that there is mutual connection between the existence of violence in pre-state period of history and the primordial creation of first political states. Due to that fact, it is possible to use that model for explaining the ideology of socialism and its various political shapes such as syndicalism, anarchism, marxism and blanquism. Since the connection of state and violence exists before and independently of any ideology, it is reasonably easy to analyse it within the socialist ideology and to determine how that ideology treats the matters of state and political violence. In this way, author argues, it is easier to explain the logic of socialist ideology, mainly the problem of revolution and the use of political violence.

Key words: Socialism, violence, state, anarchism, syndicalism, Marxism, blanquism